

ZIARUL PATRIOTIC „ROMÂNIA LIBERĂ” EXPONAT MUZEISTIC IMPORTANT PENTRU PREZENTAREA MIȘCĂRII DE REZISTENȚĂ A POPORULUI ROMÂN

Iordana LUNGU

În Muzeul de istorie al R.S. România, mișcării de rezistență antifascistă din România îi este acordată o atenție deosebită. Printre multiplele și variatele mărturii documentare ale vremii, care ilustrează muzeistic această luptă, un loc deosebit îl ocupă ziarul ilegal „România liberă”, ziar de luptă patriotică și antifascistă care și-a inaugurat seria aparițiilor la 28 ianuarie 1943, din inițiativa și sub conducerea P.C.R.

Înțelegerea locului și a rolului „României libere” în lupta antifascistă este strâns legată de împrejurările istorice ale apariției sale, împrejurări care marchează un anumit stadiu al dezvoltării mișcării de rezistență, acela al regroupării forțelor antifasciste și adâncirii procesului de pregătire în vederea scoaterii țării din războiul hitlerist.

În aceste condiții s-a simțit nevoia ca pe lângă publicațiile comuniste existente să ființeze un ziar ilegal al tuturor forțelor patriotice¹, care să militeze pentru unirea acestora într-un Front Național Antihitlerist, pentru realizarea obiectivelor luptei antifasciste elaborate de partidul comunist.

Investigațiile făcute asupra presei comuniste existentă în acea vreme, atestă faptul că în anul 1943—1944, „România liberă” a fost principalul organ central de presă, mijlocul cel mai activ și combativ, prin intermediul căruia P.C.R. și celelalte forțe antifasciste au militat pentru răsturnarea regimului de dictatură militar-fascist și leșirea României din războiul dus alături de Germania nazistă.

În paginile ziarului au fost publicate cu prioritate documente oficiale ale P.C.R., Uniunii Patrioților, F.U.M., B.N.D. etc. Acest lucru ca și conținutul său mobilizator, militant, paginarea și grafica sa îngrijită, dau ziarului valoarea unui exponat de mare însemnătate, permit folosirea lui sub multiple forme de expunere.

Redactat, imprimat și difuzat cu riscul vieții, „România liberă” a dus neîntrerupt și cu fermitate revoluționară cuvântul partidului comunist în toate colțurile țării, a militat pentru creșterea în masă a influenței și autorității P.C.R.

În pofida condițiilor grele de apariție, ziarul era difuzat pe întregul teritoriu al țării, precum și în rîndul ostașilor de pe front, de către activiști de partid și grupuri de patrioți², lărgindu-și continuu legăturile cu cititorii.

Teurile ziarului rezultau din însuși motto-ul său „La luptă cu hotărîre pentru salvarea patriei! Jos hitlerismul!”, care reprezenta o angajare fermă, hotărîtă, în lupta de rezistență antifascistă. De altfel, în primul număr, programatic, al ziarului se arată scopul și obiectivele de luptă ale „României libere”. Consemnăm din acesta: „În fața transformărilor de Hitler și Antonescu într-o colonie nemțească stăpînită de Gestapo, cenzură, ocnă și plutoane de execuție, apare primul număr al „României libere”. Ziarul nostru tipărit cu riscul permanent al vieții își deschide larg porțile pentru partidele patriotice, pentru oarecine vrea să-și spună liber cuvîntul. El nu-și poate îndeplini menirea decît devenind cu adevărat ziarul marelui front patriotic de luptă ce trebuie grabnic încheiat trecînd peste orice divergență de partid. În această luptă pentru salvarea patriei „România liberă” va fi o puternică și tăioasă armă a poporului. Fără încetare ea va lovi în dușmani, va bielu pe cei ce ezită, va îmbărbăta și îndruma pe patrioți, va cere netreacut unirea lor împotriva dușmanului comun. Pînă la izbîndă, pe care o vom cuceri cu orice sacrificiu, noi vom repeta mereu chemarea noastră: Jos războiul hitlerist. Afară de bandiții veniți în țară! Jos guvernul de trădare națională al antoneștilor! Trăiască unirea tuturor forțelor naționale antihitleriste! Trăiască România liberă!”³

În acest mod redacția făcea cunoscut cititorilor starea de subjugare a țării de către Germania hitleristă, teroarea fascistă, teurile ziarului și sublinia înscrierea lui pe principalele coordonate ale luptei de rezistență. Chemările adresate în numărul program sînt regăsite în paginile ziarului pe întreaga sa existență ilegală. Cu prilejul aniversării unui an de la apariție se scria: „S-a împlinit deci un an de luptă și îndrumare, un an în timpul căruia „România liberă” și-a finit cuvîntul dat la apariție de a chema, în ciuda Gestapo-ului și a Siguranței, fără încetare, toată suflarea românească la unire și luptă hotărîtă pentru încheierea războiului hitlerist”⁴. Cele relatate mai sus pun în evidență contribuția de seamă a „României libere” la lupta antihitleristă, fermitatea sa revoluționară. De altfel, ilustrarea în muzeul nostru a celor

¹ George Macovescu, *Cîndea, România liberă era ilegală*, în „Magazin istoric,” nr. 7—8, 1960, p. 17.

² Antip Constantin, *Contribuția la istoria presei române*, București, 1964, p. 156.

³ „România liberă”, anul I, nr. 1, din 28 ianuarie 1943.

⁴ „România liberă”, anul II, nr. 1, din 28 ianuarie 1944.

mai importante momente ale luptei antifasciste prin mijlocirea ziarului patriotic, expunerea în prim plan a citorva numere subliniază vizitatorilor valoarea și aportul presei ilegale în general și a „României libere” în special la mișcarea de rezistență din țara noastră.

Reflectând adinc realitățile social-politice ale vremii, „România liberă” a publicat în paginile sale numeroase articole prin care demasca politica guvernului militar-fascist, crunta exploatare a maselor, regimul de teroare, militarizarea întreprinderilor, subordonarea economiei românești planurilor de război ale Germaniei hitleriste. Într-un articol intitulat „Bilanțul unei dictaturi”, se arată: „Dacă întreaga economie a țării s-a „românizat”, în profilul exclusiv al Germaniei și dacă de trei ani muncim cu toții pentru nemți, aceasta o datorăm lui Antonescu. Dacă trăim o teroare continuă și dacă nenumărați patrioți adevărați au suferit lagăr, închisoare sau moarte, aceasta o datorăm lui Antonescu. Dacă țara a fost obligată să participe la un război criminal în contradicție cu interesele ei și cu istoria ei, dacă acest război a dus jale în toate colțurile României, aceasta o datorăm lui Antonescu”⁶.

Continuând seria articolelor prin care demasca politica guvernului și consecințele alianței cu Germania nazistă, într-un alt număr cititorii erau informați despre negocierile economice duse în februarie 1944, în urma cărora Antonescu se angajase să sporească expedițiile de cereale în Germania, iar aceasta să dea în schimb României produse industriale și material de război. „Mai împede — se spune în articol — noi dăm Germaniei tot grul nostru, iar ei ne promit în schimb arme ca să putem merge să murim pentru interesele lui Hitler”⁶.

Cu deosebită forță se degajă din paginile ziarului, expuse în muzeu, chemări și apeluri înflăcărate adresate muncitorilor, țăranilor, tinerilor, armatei etc., prin care aceștia erau chemați la luptă indicându-le totodată căile și mijloacele prin care puteau acționa. Cu titlu de exemplu ne vom opri atenția asupra citorva: „Muncitori, sudori și tehnicieni petroliști! Sabotați prin toate mijloacele extracția, rafinarea și încălzirea benzinei și petrolului pentru bandiții nemți”⁷. „Țărani români! Opuneți-vă cu forța rechizițiilor, apărați și ascundeți hrana voastră și a copiilor voștri, îndemnați pe fii, frații voștri să nu se prezinte la concentrații și mobilizare”⁸. „Tineri români! Destule jertfe și suferințe! Patria noastră și noi nu putem trăi fericiti decât în libertate și pace. Să izgonim pe controripitori nemți. Să doborâm slugile lor de la cirna țării”⁹. „Către comandanții de mari unități, către generali, ofițeri și soldații armatei noastre! Armata e chemată să joace un rol de frunte. Antonescu trebuie doborât. Pentru aceasta armata trebuie să se unească cu toți patrioții. Nici o clipă nu e de pierdut. E momentul acțiunii”¹⁰.

Cu multă claritate și consecvență, „România liberă” arată că sabotajul antihitlerist este o datorie patriotică a fiecărui om cinstit, că în fruntea acestei acțiuni trebuie să stea muncitorii, că fiecare lovitură dată bazelor economice a regimului fascist contribuie la scurtarea războiului, la înfrângerea hitleristilor. Ca urmare a luptei duse de forțele patriotice, implicit de „România liberă”, la sfârșitul anului 1943 și în prima jumătate a anului 1944, se manifestă o puternică creștere a stării de spirit antihitleriste¹¹, care se materializează în intensificarea grevelor și actelor de sabotaj economic, în împotrivirea țăranilor față de rechiziții și incorporări, în acțiuni de protest ale intelectualității. Această exprimă ura întregului popor față de războiul hitlerist, hotărârea de a lupta prin toate mijloacele pentru doborârea regimului fascist. La acțiunile antifasciste se răspundea de regulă cu noi măsuri de înăsprirea terorii. Arestările, procesele în fața Consiliului de război și condamnările la moarte se țineau lanț. „Sute și mii de comuniști și luptători antifasciști au fost aruncați în închisori și lagăre; zeci dintre ei au fost uciși de plutoanele de execuție. Prin aceste represalii sîngeroase se urmărea decapitarea mișcării de rezistență antifascistă și antirăzboinică”¹². Nu odată „România liberă” a demascat și înfierat în paginile sale actele de teroare fascistă. În acest sens, reținem cîteva titluri: „Opriți pe călăi! Liberați pe deținuții antifasciști”¹³. „Noi victime ale terorii hitleriste”¹⁴. „Salvați patrioții închiși”¹⁵. „Teroarea hitleristă împotriva poporului român”¹⁶. Dezvăluind fărâdelegile regimului fascist, ziarul sădea în inimile comunistilor și patrioților ura împotriva guvernului Antonescu, cultiva curajul și abnegația revoluționară în luptă, ceea ce genera noi surse în vederea intensificării rezistenței antihitleriste și antifasciste în cele mai diverse grupări și categorii sociale. Între acestea s-au aflat numeroși intelectuali de frunte, oameni de știință, scriitori și ziariști, care s-au opus ofensivei ideologiei naziste, au apărat tradițiile umaniste ale culturii românești, au protestat contra crimelor regimului fascist, și-au adus contribuția la lupta pentru salvarea țării de catastrofa spre

⁶ „România liberă”, anul I, nr. 6, din 15 sept. 1943.

⁷ „România liberă”, anul II, nr. 2, din 22 martie 1944.

⁸ „România liberă”, anul II, nr. 7, din 10 iulie 1944.

⁹ „România liberă”, anul II, nr. 5 din 16 iunie 1944.

¹⁰ „România liberă”, anul II, nr. 2, din 22 martie 1944.

¹¹ Valter Roman, Vladimir Zaharia, Aurel Petri, *Miscarea de rezistență antifascistă din România*, în „Contribuția României la victoria asupra fascismului”, Ed. Politică, Buc. 1965, p. 56.

¹² Nicolae Ceaușescu, *Semecentenerul glorios al Partidului Comunist Român* în „România pe drumul construirii societății socialiste dezvoltate”, vol. 5, Ed. Politică, 1971, p. 866.

¹³ „România liberă”, anul I, nr. 5, din 8 august 1943.

¹⁴ „România liberă”, anul I, nr. 6, din 15 septembrie 1943.

¹⁵ „România liberă”, anul I, nr. 7, din 12 octombrie 1943.

¹⁶ „România liberă”, anul II, nr. 5, din 16 iunie 1944.

care era împinsă¹⁷. Relatînd despre unul din memoriile adresate de cîțiva profesori universitari guvernului, „România liberă” scria: „Nu trebuie să credem că profesorii care i-au trimis lui Antonescu această severă chemare la ordine, au crezut o singură clipă că maresalul trădător vrea sau este în stare să se despartă de Hitler. El știu bine că Antonescu va merge pînă la fundul trădării — dar memoriul lor are menirea să-i strige încă odată că țara nu e cu el și-l condamnă”¹⁸.

Manifestînd o înaltă răspundere și o permanentă grijă față de viitorul patriei, „România liberă”, a militat neabătut pentru unirea tuturor forțelor patriotice, pentru realizarea Frontului Național Antihitlerist. Această idee răzbată puternic în paginile celor 17 numere de apariție ilegală ale ziarului. Încă în primul număr se spune că „Problema cea mai de seamă ce se pune neamului nostru este problema unității și a organizării la luptă a întregului popor român”¹⁹.

Conștient de necesitatea imperioasă a coalițiilor forțelor, în hotărîrea sa din iunie 1943, C.C. al P.C.R. propunea tuturor partidelor și organizațiilor politice formarea unui Comitet Național de luptă pentru eliberarea țării. Acest organism urma să mobilizeze și să unească toate forțele naționale fără deosebire de partid și religie, în Frontul Patriotic Antihitlerist. Hotărîrea cuprindea totodată sarcinile stringente pentru salvarea țării între care: ruperea alianței cu Germania hitleristă și încheierea păcii separate cu puterile aliate; răsturnarea guvernului Antonescu; constituirea unui guvern național din reprezentanții tuturor partidelor și organizațiilor patriotice; redobîndirea libertății, onoarei și independenței țării²⁰.

Meritul „României libere” constă în explicarea și popularizarea intensă, în rîndul cititorilor, a ansamblului de măsuri elaborate de P.C.R., a tacticii sale de luptă — colaborarea cu toate partidele grupările și personalitățile, indiferent de poziția lor de clasă și de convingerile lor ideologice, punînd ca singur criteriu al conlucrării lupta împotriva hitleristilor și a dictaturii militar-fasciste.

Concomitent cu lupta pentru realizarea Frontului Național Antihitlerist, „România liberă” critica aspru poziția de pasivitate și tăcere a liderilor P.N.Ț. și P.N.L. în fața repetatelor propuneri ale Partidului Comunist. În articolele „Cu privire la memoriul Partidelor Național Liberal și Național Țărănesc”²¹, și „Momentul oportun sau sfîntul așteaptă”²², ca și în multe altele se demască tocmai această poziție, de limitare a acțiunii la memorii și proteste adresate lui Antonescu, arătîndu-se și consecințele ei.

În condițiile adîncirii crizei regimului fascist, a dezvoltării mișcării de rezistență și a loviturilor primite de Germania nazistă din partea armatelor sovietice și a celorlalte puteri din coaliția antihitleristă, partidul comunist în colaborare cu toate forțele democratice, a intensificat lupta pentru realizarea F.N.A. În aceste momente, „România liberă” a publicat o serie de articole prin care chema pe membrii și fruntașii patrioți din partidele Național Țărănesc și Național Liberal să ceară categoric șefilor lor de a ieși din pasivitate și a trece imediat la acțiune alături de organizațiile antihitleriste²³.

Un moment deosebit pe linia coalițării forțelor îl reprezintă Frontul Unic Muncitoresc, realizat în aprilie 1944, prin înțelegerea încheiată între P.C.R. și P.S.D.

„Crearea F.U.M. a marea înfăptuirea unității de acțiune a clasei muncitoare și a grăbit procesul de unire a tuturor forțelor democratice în vederea răsturnării regimului fascist”²⁴.

Cu multă satisfacție, „România liberă” a publicat în întregime, în paginile sale, Manifestul F.U.M. adresat întregului popor, cu prilejul zilei de 1 Mai 1944. Acest număr al ziarului este deosebit de valoros pentru susținerea ideilor noastre tematice. El face cunoscut vizitatorilor cadrul organizatoric și tactica de luptă a F.U.M., sarcinile stringente aflate la ordinea zilei. Tocmai pentru a reține atenția asupra acestui eveniment de însemnată istorică, exponatul respectiv a fost detașat de restul documentelor și adus în prim planul vitrinei.

Nevoia unei intervenții energice pentru salvarea țării a determinat ziarul să publice și articolul intitulat „Ultimul avertisment” din care reținem: „Ieșirea din război se poate face numai împotriva lui Antonescu, prin răsturnarea lui cu forța. Acela e, pasul decisiv, premisa pentru ruperea cîrdașiei cu naștii și pentru salvarea țării. Noi le cerem răspical și hotărît (lui Maniu și Brătianu, n.n.) să nu saboteze această ultimă ocazie istorică. Dacă refuză și acum, atunci răspunderea pentru pustirea țării, pentru catastrofa națională va cădea pe deplin asupra domniilor lor. E ceasul al 12-lea și pentru țară și pentru D-nii Maniu și Brătianu”²⁵.

Pe acest ton imperios, „România liberă” cerea șefilor P.N.Ț. și P.N.L. să treacă hotărît la o acțiune politică alături de celelalte forțe patriotice.

De altfel, în primăvara și vara anului 1944, liderii partidelor burghezo-moșierești acordau mai multă atenție acțiunilor și propunerilor partidului comunist. Întreărînd perspectiva clară a înfringerii

¹⁷ Gh. Zaharia, A. Petri, *Partidul Comunist Român în fruntea luptei poporului pentru apărarea independenței naționale a țării împotriva fascismului*, în „Anale de istorie” nr. 2-3, 1966, p. 153.

¹⁸ „România liberă”, anul II, nr. 9, din 10 august 1944.

¹⁹ „România liberă”, anul I, nr. 1, din 24 ianuarie 1943.

²⁰ „România liberă”, anul I, nr. 6, din 8 august 1943.

²¹ „România liberă”, anul I, nr. 6, din 15 sept. 1943.

²² „România liberă”, anul I, nr. 7, din 12 oct. 1943.

²³ „România liberă”, anul II, nr. 3, din 9 mai 1944.

²⁴ Nicolae Ceaușescu, *Expunerea la aniversarea a 45 de ani de la crearea P.C.R.*, în „România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste”, vol. 1, Ed. Politică, Buc. 1968, p. 379.

²⁵ „România liberă”, anul II, nr. 2, din 22 martie 1944.

Germaniei, Maniu și Brătianu, ca și cercurile din jurul regelui Mihai, nu erau dispuși să-și asume răspunderea pînă la capăt față de politica dusă de guvernul Antonescu. De aceea, în căutarea unor soluții pentru ieșirea din situația dată, au fost nevoiți să recunoască partidul comunist ca singura forță reală care lupta pentru răsturnarea dictaturii militar-fasciste și ruperea alianței cu Germania nazistă.

În aceste condiții este semnat la 20 iunie 1944, Acordul pentru înființarea B.N.D., de către P.C.R., P.S.D., P.N.L., și P.N.T., Acord care este expus în Muzeul nostru, prin intermediul „României libere”²⁶. Rînd pe rînd sînt atrase de partea forțelor patriotice și alte cercuri politice și categorii sociale în rîndurile cărora domnea o puternică stare de spirit antifascistă. O contribuție importantă aduce „România liberă” la atragerea armatei de partea forțelor patriotice. În paginile ziarului sînt publicate materiale care explică esența evenimentelor politice, mersul războiului, victoriile raportate de trupele sovietice, și aliate perspectiva înfrîngerii definitive a Germaniei hitleriste. Manifeste și apeluri înflăcărâte – unele din ele aflate în vitrinele muzeului – îndeamnă armata română de a nu mai lupta, dezvoltă în rîndurile acestora o puternică stare de spirit antihitleristă. „Soldați, subofițeri și ofițeri români – se spune în apelul publicat în 28 iulie 1944 – refuzați să mai executați ordinele nemților, alungați-i de pe pămîntul patriei noastre, alăturați-vă vitezei armate sovietice și aliate, luptați împreună cu ele pentru nimicirea completă a hitleriștilor”²⁷.

Puternica efervescență politică, creșterea considerabilă a stării de spirit antihitleriste în rîndul celor mai largi forțe sociale, ale armatei, panica și deruta în care erau cuprinse cercurile politice dominante, arătau că premisele necesare salvării țării s-au maturizat. Conjugînd condițiile interne cu o situație internațională favorabilă, partidul comunist încheie pregătirile în vederea înlăturării dictaturii antonesciene.

Premegător marelui eveniment istoric, „România liberă” adresează întregului popor un ultim apel în condițiile ilegalității. Sub titlul: „Salvarea României stă în propriile noastre mîini” ziarul scria: „Numai dopedînd că stîtem un popor ce știe să-și cucerească libertatea și onoura națională vom șterge pata rușinoasă a complicității cu hitleriștii și vom câștiga dreptul la viață în rîndul națiunilor libere”²⁸.

În ziua de 23 August 1944, cînd mișcarea de rezistență din țara noastră a îmbrăcat forma sa cea mai înaltă – lupta cu arma în mînă – se declanșează insurecția națională antifascistă. Guvernul Antonescu este înlăturat, România scoasă din războiul dus alături de Germania nazistă și alăturată la coaliția antihitleristă. În noaptea de 23 August, în zgomotul împușcăturilor, cînd unitățile militare și formațiunile de luptă patriotice atacă obiectivele hitleriste, s-a cules, s-a paginat și s-a tipărit primul număr legal al ziarului „România liberă”, care a apărut în 24 august 1944, aducînd poporului vestea mult așteptată a răsturnării dictaturii militar-fasciste.

În paginile acestuia sînt publicate și expuse în muzeul nostru, documente de însemnătate istorică: Declarația C.C. al P.C.R.; Declarația guvernului; Proclamația regelui către țară, prin care masele populare erau informate despre evenimentele ce au avut loc în ziua precedentă și noua situație politică și militară a României, și erau chemate la lupta cu arma în mînă pentru zdrobirea trupelor hitleriste aflate pe teritoriul țării. Pînă la această dată „România liberă” parcursese un drum lung, greu, dar glorios. Referindu-se la acest drum în pagina întâia a primului număr legal se scrie: „România liberă” încetează de a mai fi un ziar ilegal. Scrisă în temnițe, tipărită în hrube, împărțită noaptea pe sub mînă „România liberă” a plătit cu sînge dreptul de a-și purta ca pe un steag numele său înăbușit în teroare. „România liberă” rămîne și nu va înceta niciodată să fie un ziar de luptă”²⁹.

Vizitatorii care se găsesc în fața acestui expонат citesc nu fără emoție faptul că „România liberă” își încheia seria aparițiilor ilegale cu conștiința misiunii împlinite și cu angajamentul ferm ca în noua situație să ducă lupta mai departe, neobosită, în slujba forțelor revoluționare, a P.C.R. Ținînd seama de dublul caracter al expонатului „România liberă”: a) sursă primară de documentare și cercetare, b) mijloc puternic de educare, cît și de tematica perioadei istorice în care a ființat ilegal, ziarul a fost folosit în condițiile muzeului nostru îndeosebi în prezentarea unor documente: apeluri, declarații, hotărîri etc. Expunerea ziarului în diferite ipostaze a fost posibilă datorită faptului că Muzeul de istorie al R. S. României deține în patrimoniul său o bună parte din colecția „României libere” ilegale. În acest fel vizitatorii iau contact direct cu documentele vremii, cu spiritul lor militant, combativ, ceea ce le însușește puternice sentimente patriotice, dragoste și devotament față de P.C.R., de tradițiile sale revoluționare. Valoarea educativă a expонатului crește cu atît mai mult cu cît din paginile ziarului răzbate cu putere rolul P.C.R. ca forță politică conducătoare și mobilizare a luptei antihitleriste, abnegația revoluționară, dirigenția și dăruirea totală cu care au luptat comuniștii și militanții antifasciști pentru eliberarea și fericirea patriei.

Ducînd mai departe tradițiile luptei sale ilegale, în noile condiții istorice create de victoria insurecției naționale antifasciste „România liberă” și-a adus prețioasa sa contribuție la marile transformări înfăptuite în anii revoluției populare, la construcția socialismului pe pămîntul României. Acum la cei 30 de ani de la apariția primului număr, „România liberă” se prezintă cu un bogat bilanț al activității sale revoluționare, cu un prestigiu cucerit în lupte grele, alături de întreaga presă comunistă.

²⁶ „România liberă”, anul II, nr. 9, din 10 august 1944.

²⁷ „România liberă”, anul II, nr. 8, din 28 iulie 1944.

²⁸ „România liberă”, anul II, nr. 10, din 23 august 1944.

²⁹ „România liberă”, anul II, nr. 11, din 24 august 1944.